

Mesilasperede kevadine hooldamine, kevadised söödavarud, perede laiendamine ja sülemlemise vältimine

Kokkuvõtte loengust Võrumaa mesindusõppusel Karulas 10.04.2010.a.

Lektor Antu Rohtla, lektorileping PR-6-1.5-49

Mesindusloeng toimus Eesti mesindusprogrammi raames, mida toetab Euroopa Liit

Kevadised tööd mesilas

Mesilaspere hakkab aktiveeruma veebruari lõpus-märtsi algul. Pere aktiveerumine tähendab seda, et mesilasema hakkab munema, mesilaskobaras hakkab tõusma temperatuur ja pere hakkab rohkem sööta tarvitama. Mittekvaliteetsel söödal talvitunud pered muutuvad rahutuks ja hakkavad välja kippuma.

Märtsis on õige aeg kõrvaldada taru esiseina katvad kuuseoksad, eterniitplaadid või lennuava varjamiseks tarude ette asetatud puitkilbid. Lindude eemalhoidmiseks üle taru esiseina riputatud võrgud mesilaste puhastuslendlust ei sega ja võivad jääda oma kohale, sest tihased käivad mesilasperesid tihti "revideerimas" ka veel märtsis. Lume sulamise kiirendamiseks tuleb lumi mesilastarude vahel läbi tallata ja külvata sellele puutuhka, freesturvast, õleheksleid vms.. Taru esikülgi varjanud kuuseoksi ei maksa veel minema visata või ära põletada, vaid need võib asetada väiksematele veeloikudele kaitseks selle vastu, et mesilased sinna sisse ei kukuks.

Kuigi üksikud mesilased hakkavad tarust välja lendama juba +5-+6* juures on puhastuslendluseks sobiv temperatuur siiski +8-+10*. Et puhastuslendlus oleks massiline, tuleb päikesepaistelisel päeval eemaldada taru katus, eemaldada laekate, et päike pääseks soojendama mesilaste pesa. Massilise puhastuslendluse ajal lendavad mesilased tavaliselt 200-250 meetri kaugusele ja võivad oma pärasoolle tühjendada mitmesugustele eredavärvilistele objektidele-nagu kuivamariputatud pesu, heledad autod jne.

Kui puhastuslendlus on jõuline ja rohkearvuline võib arvata, et on tegemist korralikult talvitunud perega. Kui aga puhastuslendlus on loid, - mesilased käituvad lennulaual uimastena, ega taha lendu tõusta võib olla tegemist noseematoosi haigestunud perega. Kui loiu lennuga kaasneb veel mesilaste roojamine taru lennulauale, selle esiseinale jm., siis võib kahtlustada tõesti pere haigestumist noseematoosi. Selline pere tuleb esimesel võimalusel läbi vaadata, võtta proov, ning saata see laboratooriumi uurimiseks.

Kui mõni mesilaspere üldse puhastuslendlusele ei tule, ei maksa veel meelt heita, sest mõnel perel kestab talverahu lihtsalt kauem ja on tegemist meie talve hästitaluva perega. Kui käe asetamisel taru laele, tunneme sooja ja kuuleme tasast ühtlast suminat, siis ei ole muretsemiseks põhjust. Meeles tasuks pidada ka seda, et kui vana ema vahetati noore vastu suve lõpus (augustis) ja haudme kasvatamine toimus kauem, ärkab selline pere aktiivsele elule ka mõnevõrra hiljem. Arvatavasti on siin tegemist mesilaspere vanuselise koosseisuga.

Kevadine kiirläbivaatus.

Kevadine kiirläbivaatus on vajalik selleks, et teha kindlaks mesilaspere seisukord. Kiirläbivaatuseks tuleb valida vaikne, päikesepaisteline ilm, kui õhutemperatuur varjus on tõusnud vähemalt +7-+8*-ni. Tavaliselt saabuvad selleks sobivad ilmad kas märtsi lõpus või aprilli algul. Ka sellise ilmaga ei ole soovitatav ilma mõjuva põhjuseta kargi pesast välja tõsta ja neid kaua vaadelda. Piisab sellest, kui nihutame kargi alates pesa äärtest üksteisest natuke eemale, et veenduda söödavarude olemasolus, ja haudme olemasolus. Kui ilm on jahedavõitu võib vaadata pesa ühest äärest, kuni haudmeni ja seejärel teisest äärest. Ei ole ilmingimata vaja haudmeraame liigutada. Kui kiirläbivaatuse ajal selgus, et pesas on veel 6-8 kg sööta, siis võib arvata, et sellest jätkub kuni loodusliku korje saabumiseni. Veenduda tuleb ka sööda kvaliteedis.

Viimasel ajal juhtub tihti, et sööt on kevadeks kärkeades kristalliseerunud ja muutunud seega mesilastele kättesaamatuks. Sellised kristalliseerunud söödaga kärjed tuleb pesast eemaldada, lahti kaanetada ja asetada mõneks minutiks leigesse vette. Veest väljavõetud kärjed tuleb nõrutada ja seejärel anda mesilastele tagasi. Kui kristalliseerunud sööta on pesas palju, ei ole otstarbekohane kõiki kärgi pesast eemaldada ja veega niisutada. Õigem on seda teha ükshaaval. Kui ühest kärjest on mesilased peaaegu kogu sööda ära tarvitanud võib kirjeldatud protseduuri läbi viia teise kärjega. Kui sööt ei ole kärjekannudes täielikult kristalliseerunud aitab ka kärkeades lahtikaanetamisest ja nende ülepiserdamisest leige veega.

Kui kiirläbivaatuse käigus selgub, et pere on jäänud väikeseks ja katab 5 kärjetänavat või vähem, tuleb kärjetänavad kitsendada 8-le millimeetrile. Samuti tuleb pesa pealt soojalt katta. Tugevatel peredel kärjetänavate kitsendamine kiirendab küll mõnevõrra ema munemist, kuid samas on tähele pandud, et kitsendatud kärjetänavatega keskmised ja tugevad pered kipuvad enam sülemlema.

Kui võimalik, tuleks kiirläbivaatuse käigus hinnata ka suuravaru. Varakevadel peaks pesas olema suira vähemalt 0,5 kg. Kui suira on vähem, hakkab ema munemist piirama, või ei hakka üldse munema. Teine oht peitub aga selles, et väga väikeste suuravarude korral on peas ka temperatuur 1,5-2* võrra madalam. Selline madalam temperatuur aga soodustab nosematoosi, varroatoosi, lubihaudme ja teiste haiguste arengut ja levikut.

Nagu eespool juba mainitud ei ole soovitatav kiirläbivaatuse ajal haudmeraame pesast välja tõsta, sest valitsev suhteliselt madal õhutemperatuur võib mesilaste vastseid kahjustada.

Saksa teadlane Himmer on kindlaks teinud, et isegi +12* juures üsna lühikeseks ajaks pesast väljatõstetud haudmeraamil jääb enamik vakladest küll ellu, kuid ligi kolmandikul nendest ilmnevad hiljem jalgade, tiibade või tundlate alaareng. Üldse ei tohiks kiirläbivaatuseks ühe pere juures kulutada aega rohkem kui 2-3 minutit.

Kiirläbivaatuse käigus eemaldatakse pesast tühjad, mesilastega katmata ja rikutud ning hallitusest kahjustatud kärjed. Nõrkadel peredel kitsendatakse kärjetänavad 8-le millimeetrile. Pesad tuleb soojalt katta. Soojuse ja niiskuse hoidmiseks pesas võib pesad pealt katta 6-8 kihi paberiga (jõupaberist kott).

Kui kiirläbivaatuse käigus selgub, et mõnel perel napib sööta, on kõige parem täiendada pere söödavaru sügisel varutud söödakärkega. On soovitatav juurdeantavat söödakärge hoida paar päeva toas temperatuuril +25-27*, siis rikkuda selle kaanetis (mitte lahti kaanetada!) ja asetada see otse mesilastekobara kõrvale.

Kui tekib küsimust- millist sööta kevadel eelistada, kas mett või suhkrusiirupit, siis vastus on ühene: kevadel tuleks eelistada lisasöödana mett, sest mesi sisaldab 35-40% glükoosi, mis ergutab mesilaste näärmete tegevust ja nad on võimelised produtseerima rohkem toitepiima. Andes kevadel peredele täiendussöödaks mett, arenevad pered kiiremini kui suhkrusöödal ja annavad lõppkokkuvõttes suvel ka rohkem toodangut.

Üheks pakilisemaks tööks peale puhastuslendlust on taru põhjade puhastamine. Korpustarude puhul talvel taru all olnud põhjad lihtsalt vahetatakse puhaste ja desinfitseeritud põhjade vastu. Seda võib teha suhteliselt madala temperatuuri juures. Piisab mõnest plusskraadist. Põhja vahetamiseks tuleks toimida järgmiselt: Taru koos põhjaga tõstetakse kõrvale (ilma suuremate tõugeteta) ja paigutatakse varem valmis pandud alusele. Seejärel asetatakse puhas desinfitseeritud põhi taru endisele asukohale. Tarukorpus kangutatakse konkspeitli abil vana põhja küljest lahti ja tõstetakse uuele põhjale.

Kui põhjade vahetamise ajal on õhutemperatuur +5* ümber on taru põhi mesilastest tavaliselt puhas ja seda võib asuda kohe puhtaks kraapima. Kui põhja peal liiguvad mesilased, tuleb

äravõetud põhi asetada poolviltu vastu taru lennulauda, et sellel asuvatel mesilastel oleks hõlpsam taru pääseda. Mesilaste lahkumise kiirendamiseks võib kasutada taru harja ja suitsu.

Mesilastest puhas tarupõhi kraabitakse konkspoitliga puhtaks ja põletatakse leeklambiga üle. Eriti hoolikalt tuleb üle käia nurgad ja lennuava.

Põletada tuleb nii, et puidu värvus muutub kergelt pruunikaks. Hoiduda tuleb puidu söestamisest. Põletada on kõige mugavam gaasiballooniga leeklambiga, mis on kerge ja mida on hõlpsasti käsitseda.

Lamavtarudes on põhjade puhastamine kevadel mõnevõrra tülikam, sest lamavtarudel on tavaliselt kinnine põhi. Lamavtarude puhul tuleb põhjade puhastamiseks valida kõigepealt sobiv ilm. Selleks peab olema päikesepaisteline ilma ja varjus sooja vähemalt +10-+12*. Taru avatakse, sealt eemaldatakse taru laekate ja külmatid. Seejärel nihutatakse raamid koos mesilastega taru pesaruumi teise otsa. Taru põhi ja seinad kraabitakse konkspoitliga puhtaks ja kogu langetis tõstetakse tarulabidaga vastavasse kasti või ämbrisse. Siis suletakse vahelaua alune avaus märja riidega (või vastava märja puuliistuga) ja taru seinad ning põhi põletatakse leeklambiga üle.

Peale põletamise lõpetamist, tuleb veenduda, et kuskile ei ole jäänud mõnda hõõguvat sädet. Seejärel nihutatakse pesa koos raamidega endisele kohale tagasi ja pesa kaetakse soojalt. Kui ei riskita pesaruume desinfitseerida leeklambiga, tuleb põhjad ikkagi puhastada, sest on tähele pandud, et peale põhjade puhastamist hakkavad mesilaspered hoogsamalt arenema.

Kui tarud jäävad põhjade puhastamise ajal desinfitseerimata, tuleb pered hiljem sobivate ilmade saabumisel ümber tõsta puhastesse desinfitseeritud tarudesse.

Pesade laiendamine, sülemlemise vältimine

Üheks tähtsamaks tööks kevadperioodil on pesade laiendamine. Esimene laiendamine on õige läbi viia siis, kui mesilased ilmuvad äärmiselt kõrgetänavasse s.t. viimase kärje ja vahelaua vahelisse kärjetänavasse. Esimene laiendamine viiakse tavaliselt läbi ülesehitatud kärgedega. Soovitav on kasutada selleks eelmisest aastast pärit 1-2 korda haudme all olnud kärgi. Eelmisel suvel pooleldi ülesehitatud kärgi esimeseks laiendamiseks ei ole soovitatav kasutada, sest suve lõpupoole korje lõppedes poolelijäänud ehitustöö „konserveeritakse”. Mesilased tugevdavad poolelijäänud kärjekannude ülemised servad tihedama vaha ja taruvaiguga, mistõttu kevadel veel vähe noori mesilasi omav pere ei taha selliseid kärgi meelsasti edasi ehitada, millest johtuvalt ka ema ei saa sinna munema minna.

Esimese laiendamise ajal asetatakse ülesehitatud kärj viimase haudmeraami ja kattedkärje (söödakärje vahele). Kui pere on normaalselt talvitunud võib esimese laiendamise ajal anda kummalegi pesa küljele ühe ülesehitatud kärje. Hiljem, kui pere on juba muutunud tugevamaks, võib anda korraga ka kaks kärge, kummalegi pesa küljele, aga ikka viimase haudmeraami ja kattedkärje vahele. Kevadel esimeste laiendamiste ajal tuleb silmas pidada seda, et ei rikutaks areneva mesilaspere pesa bioloogilist terviklikkust. Seega laiendamiseks antavate kärgede paigutamine haudmeraamide vahele kevadel on juba kurjast.

Kui peres on juba piisavalt noori mesilasi, (hariliku vahtra õitsemise ajal) võib pesa laiendamiseks anda ka kärjepõhjaga raame. Sõltuvalt pere tugevusest võib neid anda kummalegi pesa küljele kas ühe- või kahekaupa. Kui mesila asub mitmes punktis ja puudub võimalus pidevalt jälgida mesilaspere arengut võib kasutada ka nn. „ühekordset” laiendamist. Sellisel juhul toimitakse järgmiselt: Lamavtarus nihutatakse mesilastega asustatud kärjed taru taskuosa poolsesse otsa, kusjuures põhilennuava poolsesse tühjaksjäänud ossa antakse korraga sisse 5-6 kärjepõhjaga varustatud raami. Ei tule aga õigeks pidada tihti kirjanduses esinevat soovitusi, et kärjepõhjaga raamid anda sülemlemismeeleolu tekkimise vältimiseks pesa keskele haudmeraamide vahele. Selliselt toimides rikume pesa bioloogilise terviklikkuse, mesilaste

vanuselise koosseisu tasakaalu ja häirime pere tööritmi. Katsetega on kindlaks tehtud, et selliselt laiendatud pesades asuvad pered kalduvad sülemlemisele isagi enam, kui pered, kus laiendamisel asetati kärjed viimase haudmeraami ja kattekärje vahele.

Veidi teisiti toimub pesade laiendamine korpustarudes. Kui alumine tarukorpus on täitunud mesilaste ja haudmega (7-8 raami hauet) on aeg peale asetada teine korpus. Tavaliselt jõuab see aeg kätte aprilli lõpus või mai algul (ka hariliku vahtra õitsemise ajal). Teise korpuse pealeasetamisel peab silmas pidama seda, et uues korpuses peab olema vähemalt 3-4 ülesehitatud kärge. Ülesehitatud kärjed asetatakse üldreeglina juurdeantava korpuse keskele, ülejäänud vaba ruum aga täidetakse kärjepõhjaga varustatud raamidega. Mõnikord viivitatakse liiga kaua teise korpuse pealeasetamisega ja põhjendatakse seda pesa mahajahutamise ohuga. Peab aga siinkohal ütleva, et peres, mis katab 10-12 kärjetänavat ja seal on 7-8 raami hauet, on see oht minimaalne, sest mesilased hoiavad haudme arenguks vajalikku temperatuuri haudmega kaetud alal ja ilmade jahenemisel sulgevad haudmealas paiknevad kärjetänavad oma kehadega, ning väldivad sellega soojakadu.

Kui mesilaspere on hõlvanud pealeasetatud teise korpuse, mis tavaliselt sünnib juba 3-4 päeva jooksul ja ema on tulnud ülemisse korpusesse munema, vahetatakse korpused omavahel ära. Pealepandud korpus tõstetakse pealt ära kõrvalolevale põhjale, seejärel tõstetakse endisest asukohast kõrvale ka talvekorpus, pealeasetatud korpusest saab nüüd pesakorpus, mis tõstetakse endisele asukohale, selle peale pannakse emaeraldusvõre ja omakorda selle peale endine pesakorpus, mis oli ühtlasi ka talvituskorpuseks. Sellega on meil ka vahetatud kõik kärjed korpuses, milles läheb pere talvituma eeloleval sügisel.

3-4 päeva pärast peame ülemist korpust kontrollima, kas ema sattus ikka alumisse korpusesse või jäi ta vanasse pesakorpusse. Kui 4 päeva pärast endises pesakorpusse puuduvad värskeltmunetud munad, on korpuste vahetus õnnestunud ja peame ootama sobivat aega kolmanda korpuse pealeasetamiseks. Kui aga ülemises korpuses on värskeltmunetud munad on see tunnistus sellest, et ema on jäänud ülemisse korpusesse. Nüüd tuleb ülemine korpus läbi vaadata, ema üles leida ja paigutada ta nüüd juba alumisse korpusesse.

Üheks suuremaks mureks on kevadsuvel mesilaste sülemlemise vältimine. Üldiselt on sülemlemise vältimiseks kõige parem abinõu, mesilaste pidev valik, väiksema sülemlemistungi suunas, kusjuures me peame seda tööd tegema päev päeva järel, aastast aastasse.

Kui aga pesas on juba sülemikupud ja ema on nendesse munenud, siis ei ole abi enam emakuppude hävitamisest, vaid perest tuleb eemaldada vana ema, alles jätta üks enamarenenud emakupp ja teised hävitada. Perest eemaldatud vana ema paigutatakse mõne haudmeraami ja ülesehitatud kärjega kas lamavataru taskuossa, või eraldi korpusesse, kus me saame tema potentsiaali kuni suve lõpuni veel ära kasutada ning hoida teda alles ka juhtumiks, kui noor ema ei paaru või jääb paarumislennul kaduma.